

Vývoj informační základny v ČR

Autor: Horváth, David

Ústav informačních studií a knihovnictví FF UK

david.horvath@post.cz

Rubrika: Informační politika

Abstrakt: Článek pojednává o etapách vývoje české informační základny s důrazem na technické informace. Počátky technických informací se datují do období 18. a 19. století, kdy se rozvíjí průmyslové podniky a továrny. Tato doba je charakteristická snahou zpřístupnit některé druhy technických zpráv, které by informovaly tehdejší podnikatele o výrobě a výrobcích potenciálních konkurentů. Na počátku 20. století již můžeme nalézt technickou literaturu v technických knihovnách nebo v hlavních průmyslových podnicích. V roce 1944 je založeno Technické dokumentační středisko a to určuje budoucí strukturu národní informační soustavy vědecko-technických a ekonomických informací (VTEI). Soustava VTEI je rozdělena do tří hlavních etap. První etapa je charakteristická úsilím o centralizaci všech informačních středisek. Druhá etapa začíná vydáním Usnesení vlády ČSR č. 606/1959 o organizaci a řízení technických a ekonomických informací a pokračuje vznikem československé soustavy ÚVTEI (Ústředí vědeckých, technických a ekonomických informací). Třetí etapa je charakteristická automatizací informačních procesů, využíváním zahraničních databázových center a vznikem Ústřední technické základny (ÚTZ). V roce 1991 se ÚVTEI-ÚTZ transformuje do Národního informačního střediska (NIS), které poskytuje služby do roku 1997. Později jsou jeho kompetence rozděleny mezi několik ministerstev a odborů. Období 90. let je typické vývojem telekomunikací, technického zabezpečení, vývojem počítačových technologií a rozmachem internetu. To se dotýká i samotných knihoven a nových koncepcí informačních služeb.

Klíčová slova: informační politika – Národní informační středisko – technické knihovny – Ústřední technická základna – ÚVTEI – vědeckotechnické informace – veřejné knihovny

English title:

Information Base Development in the Czech Republic

Abstract:

The article considers several stages of the development of the Czech information base oriented in technical information. The beginnings of technical reporting are appearing with the development of industrial enterprises in 18th and 19th century. That period is characterized by efforts to introduce

some types of technical news which would inform tradesmen about production and products of potential competitors. In the beginning of the 20th century technical literature can be found in technical libraries and in the departments of main industrial companies. Later in 1944, Technical Information Centre determines the future structure of complex nationwide information system later called VTEI (Scientific, Technical and Economic Information) which is divided into three stages. The first stage is characterized by the tendency towards the centralization of the split information centres, the second one starts by the release of government Decree No. 606/1959 about unified system of libraries and continues by the establishment of the Czechoslovak system ÚVTEI (the Centre of Scientific, Technical and Economic Information), the third stage is characterized by the automatization of information process and by the utilization of foreign database centres together with building up the system of ÚTZ (Central Technical Base). In 1991 ÚVTEI-ÚTZ transforms into NIS (National Information Centre) which provides services till 1997. After that its competencies are divided among some ministries and state departments. The period of the 90s is characterized by the development of telecommunications, technical infrastructure and input of computer technology into library systems. New conceptions of informational services are being created as well as new projects concerning the free usage of the Internet.

Keywords: Central Technical Base – information policy – National Information Centre – public libraries – scientific and technical information – technical libraries – ÚVTEI

Úvod

Lidé se od nepaměti snaží získávat potřebné informace nejen pro svou vlastní potřebu, ale také proto, aby mohli splnit jisté povinnosti, které se týkají jejich pracovních úkolů a z toho vyplývajících dílčích činností vedoucí k uspokojení jejich informační potřeby. Proto se jakákoliv informační činnost neobejde bez vazby na společenský systém, který se v průběhu staletí měnil, a formoval tak informační základnu, na které mohly příští generace stavět. Informační základnou může být dost dobře míněná osobnostní informační fond jedince (či jedinců jako celku) stejně jako institucionální fond, který může jedinec v případě informační potřeby využít. Pod tímto pojmem můžeme mít také na mysli vyšší integrační celky – informační soustavy, které položily základ modernímu informačnímu průmyslu, a staly se tak ukazateli vývoje ve společnosti.

My se budeme převážně věnovat odborným informačním institucím na našem území, které zásadně ovlivnily toky informací i naše informační potřeby. Další pozornost věnujeme informačním soustavám 20. století, které měly podstatný vliv na utváření informačních institucí. Některé z těchto organizací fungují v pozmeněné míře dodnes, jiné byly zcela nahrazeny novými informačními útvary. Tento článek si neklade za cíl postihnout celou problematiku knihoven jako takových, ale systematicky se snaží zpřehlednit vývoj naší informační základny, která v jistých aspektech může již plně konkurovat zahraničními prostředí.

Počátky informačních institucí

Vědeckotechnický pokrok jde ruku v ruce s pokrokem informačním. Již v 18. století se díky konkurenčnímu boji mezi výrobními podniky v rozvíjejícím se průmyslu začíná objevovat snaha zavést určitý typ technického zpravodajství, které mj. informuje tehdejší podnikatele o výrobě a výrobcích jejich přímých či potenciálních konkurentů.

Na našem území je situace obdobná. Nové průmyslové podniky aristokracie a rostoucí buržoazie mezi sebou soutěží a dle finanční situace zlepšují svá technická vybavení. Protože se nelze spoléhat jen na vlastní zkušenosti s výrobou, začínají se objevovat tendence informace o pracovních postupech a metodách vytvářet a také vyměňovat. Za tímto účelem vzniká v roce 1833 *Jednota pro povzbuzení průmyslu v Čechách*, jejíž budovaná knihovna zpřístupňuje důležité prameny informující o technickém pokroku a jejíž fond tvoří převážně odborná literatura. Dá se tedy říci, že technické informace jsou vůbec prvním typem odborných informací, které se veřejně rozšiřují.

Lze namítnout, že na našem území už ve 14. století fungovaly *klášterní a univerzitní knihovny* (v 10. století dokonce první klášterní knihovna v *Břevnovském klášteře*). Tyto knihovny však byly určeny úzkému okruhu uživatelů, a tedy nebyly přístupné veřejnosti. Jejich zaměření bylo převážně humanistické, literatura se nedělila na odbornou a prozaickou. Stejně tak můžeme do tohoto výčtu zahrnout vznik *Univerzitní knihovny* (1733) či první *veřejné knihovny* (přelom 18. a 19. století), které posilují vzdělanost, ale neplní zatím funkci odbornou.

V době minulé byl člověk pouze pasivním příjemcem informace, neovlivňoval a neusměrňoval toky informací. Informace samotné přejímal, ale nehodnotil. Stejně tak informační instituce měly pasivní zprostředkovatelskou funkci, nepodílely se rovněž na vytváření sekundárních pramenů. To vše přišlo až s rozvojem hospodářství po 1. světové válce, kdy se díky novým výrobním a ekonomickým možnostem zvyšoval zájem o odborné informace, a mohly tedy vzniknout *odborné informační instituce*, jak je známe dnes.

Samotná technická literatura, která se rozvíjela již v 19. století, se tedy neshromažďovala a nezpracovávala ve veřejných knihovnách. První knihovnický zákon z roku 1919 toto neumožňoval. Technickou literaturu můžeme po 1. světové válce nalézt v *Knihovně vysokých škol technických (KVŠT) v Praze* a v *Technické knihovně při Vysokém učení technickém v Brně*. V *Technické knihovně* se začala v polovině 30. let 20. století provádět první veřejná technicko-dokumentační činnost. Rovněž v průmyslových podnicích vznikají významné odborné technické knihovny, jmenujme např. akciovou společnost *Škodovy závody v Plzni*, *Zbrojovku Brno* nebo podnik *Baťa ve Zlíně*.

K bibliografickému zpracování technické literatury dochází ve *Škodových závodech v Technickém literárním oddělení* pod vedením Ing. Josefa Řeřichy. Budoval se ústřední katalog knih a časopisů z různých oborů – strojírenství, elektrotechnika, stavebnictví, hutnictví, chemický a potravinářský

průmysl, železniční technika. Zároveň se prováděly literární rešerše. Toto literární oddělení společně s podobnými odděleními podniků ČKD a Zbrojovky Brno položilo základ k vytvoření *Technického dokumentačního střediska (TDS)* v roce 1946.

Nerozvíjely se však jen technické informace. V době po 1. světové válce vznikaly odborné knihovny při vědeckých institucích orientované na vědecké informace – zde stojí za zmínku např. *knihovna Jednoty průmyslové, Technického muzea* apod. Tyto instituce však nemohly plnit vzrůstající informační potřeby národního hospodářství, a tak byla ustanovena subkomise pro bibliografii při *Československé společnosti normalizační (ČSN)*, která měla za úkol hlouběji a operativněji zpracovávat tradiční i nové informační prameny převážně z technických a přírodovědeckých oborů. Tuto činnost pak od roku 1936 převzal *Československý národní komitét pro vědeckou organizaci*. V rámci komitétu byla ustanovena *Komise pro dokumentaci*, ve které zasedal významný knihovník *Ladislav Jan Živný* nebo *Oldřich Ohlídka*, který byl autorem “*Plánu dokumentace ČSR*”, jímž chtěl zajistit knižní a časopisecké zpracování technické literatury. Realizace těchto projektů však byla narušena válečnými okolnostmi.

Etapy rozvoje československé informační soustavy po 2. světové válce

2. světová válka utlumila a dá se říci, že i pozastavila veškeré práce v oblasti technických a vědeckých informací. V roce 1944 se však ještě za německé okupace podařilo *Masarykově akademii práce* vypsat soutěž, která měla jediný cíl – vybudovat dokumentační středisko pro výzkum technické literatury. Do soutěže bylo přihlášeno celkově 7 projektů. Zvítězil projekt *Ing. Sávy Medonose*, který uspěl především svou propracovaností a komplexními a v té době velice ojedinělými a pokrokovými návrhy k realizaci celostátního *Technického dokumentačního střediska*. Úkol byl o to náročnější, neboť kvůli válce nebylo možné srovnat návrh se zahraničím, vyžadovaly se znalosti z oblasti knihovnictví, technické dokumentace a k tomu se musely řešit otázky budoucí organizační struktury.

Medonosův návrh však v mnohých oblastech předčil očekávání, předběhl svou dobu, a stal se tak jedním z hlavních pilířů vybudování československé informační základny. Autor ve své práci vymezil pojmy “*dokument*”, “*dokumentace*” či “*dokumentarista[1]*”, stanovil úlohy technické dokumentace, a především určil budoucí strukturu *sjednocené celostátní informační soustavy*. Tímto impulsem začíná 1. etapa rozvoje čs. soustavy VTEI (vědeckých, technických a ekonomických informací).

1. etapa rozvoje čs. soustavy VTEI (1945 – 1959)

Medonosův návrh integrovat veškerá dokumentační oddělení průmyslových podniků do TDS byl vnímán odbornou veřejností velmi pozitivně. K realizaci tohoto střediska došlo v 1. čtvrtletí roku 1946. Od roku 1947 začalo středisko vydávat referátový časopis *Přehled technické literatury*, později přejmenovaný na *Přehled technické a hospodářské literatury*. Znárodnění průmyslu v roce 1945 paradoxně umožnilo převést další dokumentační fondy soukromých společností do veřejné správy

(např. do KVŠT, kam TDS také spadalo) a ty následně zcentralizovat. Od roku 1948 vznikají *závodní technické knihovny (ZTK)*, v 50. letech se začínají objevovat *podnikové odborné knihovny*. V roce 1951 se slučuje TDS s *Hospodářským dokumentačním střediskem Čs. ústavu práce* a na krátkou dobu vzniká *Čs. ústav pro technickou a hospodářskou dokumentaci*, který se v roce 1953 transformuje do *Ústavu technických a ekonomických informací (ÚTEIN)*. Dokumentační úsek, který v ÚTEIN centrálně zpracovával veškerou odbornou literaturu, byl v roce 1954 formálně připojen ke KVŠT. KVŠT se stává nejdůležitější odbornou knihovnou v tehdejším Československu. V rámci těchto institucí se vydávají periodické dokumenty, zpracovávají rešerše a funguje mezinárodní meziknihovni výpůjční služba.

Mimo centrálně zpracovatelských složek se objevují krátkodobě existující složky, jako např. *Čs. dokumentační společnost, Dokumentační ústředí* nebo *Ústřední knihovnická rada*. Organizují se školení, vydávají časopisy (např. první časopis pro informatiku[2] "*Dokumentační a desetinné třídění*") a unifikční materiály (např. *Jednotný katalogizační předpis*). Bohužel je většina společností v letech 1952–1959 rozpuštěna, vydávání časopisů pozastaveno (např. "*Literární služba*" nahrazující časopis "*Dokumentační a desetinné třídění*") a do roku 1959 je samotný vývoj čs. informační soustavy omezen. Změna je patrná především ve dvou směrech – československé hospodářství se orientuje na těžký průmysl a na sousední zemi SSSR, dochází tedy ke změně výrobní struktury a omezuje se dovoz odborné literatury ze Západu, což s sebou přirozeně nese snižování personálu v TDS. Naproti tomu však vznikají vědecké výzkumné ústavy včetně *Československé akademie věd (ČSAV)*, jejímž prvním a zároveň posledním prezidentem se stává kontroverzní ministr školství a osvěty **Zdeněk Nejedlý**. Za povšimnutí stojí vznik *Československé akademie zemědělských věd (ČSAZV)* před zamýšlenou *Československou akademií lékařských věd (ČSALV)*. Navzdory silnému sovětskému vzoru však ČSALV zřízena nebyla. Jednotlivé obory si musely obstarávat zahraniční literaturu samy, a tak začala samovolně vznikat studijní oddělení, která zpracovávala oborovou literaturu pro své informační potřeby.

2. etapa rozvoje čs. soustavy VTEI (1959 – 1969)

2. etapa rozvoje naší informační soustavy začíná vydáním *Usnesení vlády ČSR č. 606/1959 o organizaci a řízení technických a ekonomických informací*. Toto usnesení definuje zásady technického rozvoje, kde je snaha naopak informační oborové služby decentralizovat a vytvořit tak třístupňovou soustavu informačních středisek. Postupně tedy vznikají *základní informační střediska (ZIS)*, *oborová informační střediska (OBIS)* a o pět let později *odvětvová informační střediska (ODIS)*. Vydává se *Zákon č. 53/1959 o jednotné soustavě knihoven (Knihovnický zákon)* a zakládají se nové knihovnické časopisy a časopisy pro vědeckotechnické informace, např. *Česká bibliografie, Československá informatika, Metodika a technika informací* aj. Pokračuje se ve vydávání dalších časopisů: *Knihovník, Technická knihovna* – a sborníků: *Knihovna, Bibliografický sborník* apod.

Státní výbor pro rozvoj techniky (SVRT), zřízený v roce 1959, v kooperaci s dalšími institucemi a ministerstvy (např. s ČSAV, Státním statistickým úřadem či Ministerstvem financí a Ministerstvem státní kontroly) vypracoval podklad “*Zásady řízení technického rozvoje na ministerstvech*”. V nich stanovil podmínky, jak mají jednotlivá ministerstva postupovat v rozvoji *technickoekonomických informací (TEI)*. Jednalo se především o vypracovávání souboru informací o výsledcích a poznatcích vědeckého a technického pokroku doma i v zahraničí, zpracování požadavků na dovoz zahraniční literatury, o organizaci využití zásadní dokumentace a dalších materiálů TEI. Společně s usnesením vlády z téhož roku to byly dva nejdůležitější dokumenty, které vytvořily kompaktní centrální i oborové fondy vědeckotechnické literatury. SVRT navíc pod sebe začlenil významné informační instituce, jako např. *ÚTEIN* či *KVŠT* (KVŠT se o rok později přejmenovalo na *Státní technickou knihovnu - STK*) v Čechách a *Ústřední technickou knihovnu a Slovenský ústav pro technické a ekonomické informace* na Slovensku. ÚTEIN se stává metodickým střediskem soustavy TEI, KVŠT metodickým střediskem technických knihoven. ÚTEIN byl v navazujících materiálech usnesení a směrnic rovněž pověřen započít výzkumné práce v oblasti *vědeckotechnických a ekonomických informací (VTEI)* a také se zaměřil na využívání moderních prostředků mechanizace a automatizace informačních procesů. Dále plnil funkci *Národního střediska pro styk a spolupráci se zahraničním* a stal se členem *Mezinárodní federace pro dokumentaci (FID)*.

Mimo prostředků automatizace se kladl důraz na význam faktografických informací, hierarchizaci metodických vazeb informačních institucí a rozvoj mezinárodní spolupráce v oblasti VTEI. Dalším důležitým krokem k upevnění rozvoje čs. soustavy VTEI bylo vydání *Usnesení vlády č. 147/1962 o zvýšení úlohy vědy a techniky v rozvoji výrobních sil v ČSSR*. Přestože některá usnesení měla z dlouhodobějšího hlediska spíše negativní dopad na naše hospodářství, můžeme zde hovořit o programu, který posunul čs. informační soustavu o kus dále. Především umožnil dokončit organizační výstavbu tehdejší informační soustavy, koordinovat její složky, rozvinout a zkvalitnit studijně-rozborovou činnost a zajistit horizontální i vertikální spolupráci celé informační soustavy. Zde již můžeme zaznamenat snahy napojit systém VTEI na mezinárodní spolupráci, a to v důsledku rozvoje celosvětového poznání.

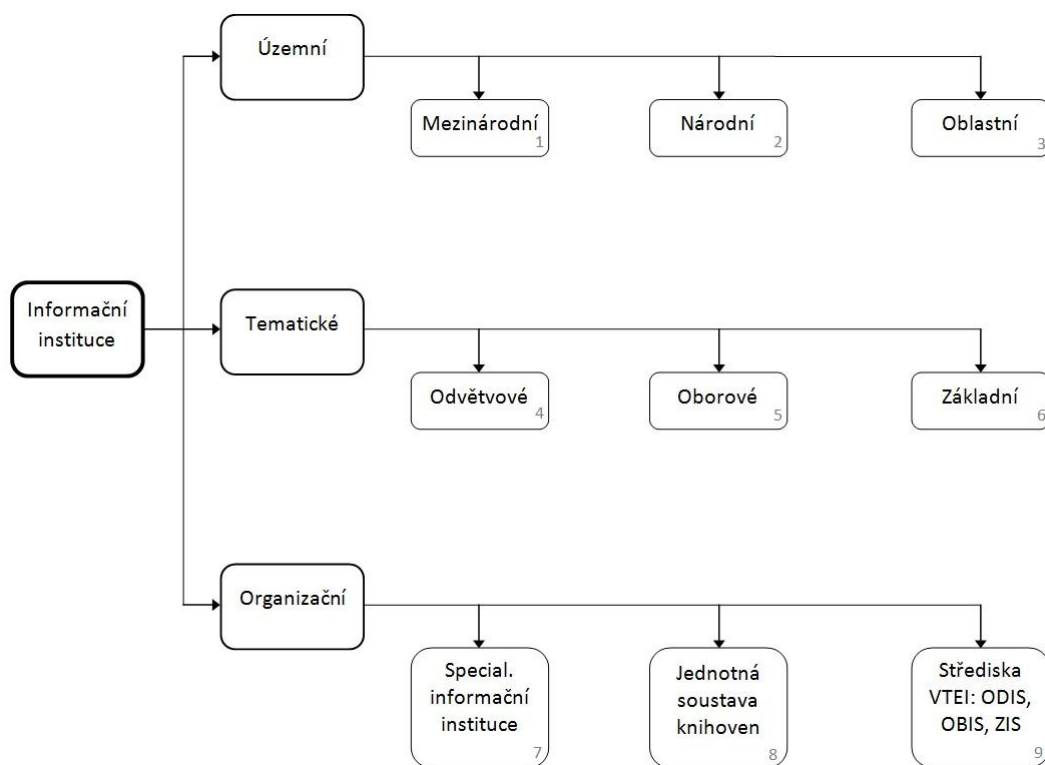
Směrnicemi o organizaci a řízení soustavy VTEI z roku 1964 se potvrdily tři typy informačních středisek a ÚTEIN byl pověřen rozvojem výzkumu a metodiky v oblasti *informatiky*. K 1. dubnu 1966 se ÚTEIN transformuje do *ÚVTEI (Ústředí vědeckých, technických a ekonomických informací)*, do něhož je ještě začleněna *STK* nebo *Odbor VTEI a propagandy*, přejmenovaný na *Úsek výzkumu a racionalizace VTEI*. V roce 1967 započalo ÚVTEI s řešením státního výzkumného úkolu “*Výzkum systému VTEI*” (známého také pod označením *L-1-09*), v jehož rámci byly vytvořeny předpoklady pro vybudování celostátní informační soustavy soustředěné do jednoho místa. Zároveň byly vytvořeny či převzaty některé počítačové systémy. Tento komplexní výzkumný úkol dal podnět k vybudování *unifikovaného modulárního softwaru* pro počítačové zpracování operací ve VTEI.

Posláním celé soustavy VTEI bylo systematicky získávat, zpracovávat, uchovávat a distribuovat informace, které poskytovaly přehled o stavu vědy a techniky ve světě, zároveň byly ukazateli úrovně vědeckotechnického rozvoje a vyhodnocovaly nové metody a přístupy ve vědě a technice. Do kompetence této soustavy patřily také obchodní a ekonomické informace, jejichž náplní bylo sledovat ekonomickou problematiku daného odvětví a metody jejího řešení v zahraničních zemích. V soustavě VTEI mezi nejčastější poskytované typy služeb a činností v té době patřilo využívání primárních fondů formou výpůjček a oběhu, zpracování primárních pramenů do záznamů sekundárních, vypracování anotací a referátů. Primární a sekundární fondy sloužily k poskytování rešerší, adresních a faktografických informací. Finálním výstupem pak byly samostatné publikace informačních středisek, přehledy a bulletiny, zpracované bibliografie, rejstříky, studijně-rozborové zprávy či překlady.

Třístupňová soustava informačních středisek z organizačního hlediska (*ZIS*, *OBIS*, *ODIS*) byla ještě doplněna *specializovanými informačními institucemi a jednotnou soustavou odborných vědeckých knihoven* (viz obr. č. 1). Mezi *ZIS* se řadila taková střediska, která byla součástí jednotlivých organizací. *OBIS* sloužila k pokrytí informačních potřeb oboru a zahrnovala vedoucí pracoviště na vysokých školách, v ústavech ČSAV i vedoucí pracoviště dalších institucí. *ODIS* se zřizovala z důvodu pokrytí informačních potřeb jednotlivých odvětví a fungovala buď jako samostatné informační instituce, podřízené ústřednímu orgánu, nebo jako součást organizací, které spadaly přímo pod jednotlivá ministerstva či ústřední orgány. *ZIS* poskytovala služby výpůjční, rešeršní, informační, studijní, získávala výrobní a technologické zkušenosti v oblasti své působnosti a využívala studijních a bibliografických prací *OBIS* a *ODIS*. *OBIS* prováděla služby dokumentačního charakteru (doplňování fondu z daného oboru, akvizice z cizích zdrojů v oboru apod.), zpracovávala rešerše, vykonávala studijní a překladatelskou činnost a vydávala vlastní publikace. Byla metodickou oporou *ZIS*, dodávala jim oborové informace a hodnotila jejich činnost. *OBIS* zároveň spolupracovala s dalšími informačními středisky. *ODIS* zabezpečovala informační činnost pro svá odvětví a mezioborová střediska, popř. pro oborová střediska, kde nebylo vhodné zřizovat *OBIS*. Dále *ODIS* koordinovala ve svém odvětví informační činnost *OBIS* a *ZIS*, získávala a zpracovávala zahraniční publikace, spolupracovala s mezinárodními informačními organizacemi a zasílala těmto střediskům informační materiály. Také evidovala výzkumné zprávy a obhájené disertace. *Specializované informační instituce* nebyly součástí informačních středisek a měly tzv. průřezový charakter – jednalo se např. o centrální *ÚVTEI*, *Informační středisko Úřadu pro normalizaci a měření*, *Ústřední knihovnu patentové literatury Úřadu pro vynálezy a objevy*, *Základní knihovnu Ústředí vědeckých informací ČSAV* apod. *Odborné vědecké knihovny* se podílely v soustavě VTEI na zajišťování informační činnosti a zabezpečení těch funkcí, které jim byly uloženy zákonem č. 53/1959 o jednotné soustavě knihoven.

V 60. letech 20. století došlo k prudkému rozvoji vědeckotechnického poznání a produkce odborné literatury. Jsou zde nanejvýš patrné integrační snahy dohnat celosvětový trend, jelikož zpracovatelské kapacity čs. soustavy VTEI na to nestačí. Zdůrazňuje se tedy význam mezinárodní kooperace i spolupráce v rámci socialistických zemí (počátky mezinárodní spolupráce jsou již zaneseny v

usneseních vlády č. 53/1959 a č. 147/1962, ve směrnicích a jiných legislativních dokumentech). Tyto snahy, společně s dalšími zeměmi tehdejší RVHP (*Rady vzájemné hospodářské pomoci*), vedly v roce 1968 k návrhu vytvořit *Mezinárodní centrum vědeckých a technických informací (MCVTI)* v Moskvě. Toto centrum vzniklo v roce 1969, a tím také započala 3. etapa rozvoje čs. informační soustavy VTEI, která je navíc charakteristická intenzivním rozvojem informačních technologií.



Typy informačních institucí – organizace informačního procesu (převzato z: KÖNIGOVÁ, 1988)

Příklady institucí:

- 1) MCVTI, FID, IFLA
- 2) Státní knihovna ČSR
- 3) Ústřední knihovny krajů
- 4) Odvětvové informační středisko dopravy
- 5) Oborové informační středisko silniční a městské dopravy
- 6) Základní informační středisko podniku Galena
- 7) ÚVTEI, Úřad pro vynálezy a objevy, Slovenská technická knihovna
- 8) Odborné a vědecké knihovny
- 9) Soustava VTEI ve zdravotnictví

3. etapa rozvoje čs. soustavy VTEI (1969 – 1989)

Federalizace státu na konci 60. let vyžadovala, aby informační soustava VTEI byla opět centrálně řízena. Soustava VTEI představovala zatím poměrně nesourodý celek, jednotlivá střediska pracovala nezávisle bez potřebné návaznosti celého systému. Množství nových poznatků a informací nemohlo být klasickými metodami utříděno a zpracováno, a tak informační instituce neměly možnost plně uspokojit informační potřeby vědeckých a technických pracovišť. Technický i technologický rozvoj ČSSR zaostával za vyspělými zeměmi o 10 až 15 let. Program informační politiky státu si tedy kladl za cíl komplexně sjednotit státní informační soustavu, propojit ji s dosud neintegrovány celky a postupně zautomatizovat informační procesy za přispění výpočetní techniky.

Pomoci k tomu měly tzv. pětileté plány, které určovaly podmínky pro vědeckotechnický rozvoj v rámci informační politiky státu. *Program P18* byl takovým plánem pro období 1971 – 1975 i pro další „*pětiletky*“. Jeho hlavním cílem bylo vybudovat jednotný systém automatizovaného zpracování vědeckotechnických informací, vypracovat metody a postupy k propojení informační soustavy – to vše s napojením na informační systémy v zahraničí – a v neposlední řadě zvýšit počet informačních pracovníků se středoškolským a vysokoškolským vzděláním. Odpovědností za tento program bylo pověřeno *Federální ministerstvo pro technický a investiční rozvoj (FMTIR)*, které tyto pravomoci převzalo od ÚVTEI, na základě tzv. *Kompetenčního zákona (Zákon č. 133/1970 o působnosti federálních ministerstev)*. Poradním orgánem FMTIR se stala *Federální rada pro vědecké a technické informace* složená z odborníků a vědců v jednotlivých oblastech VTEI. Základem technického vybavení se stala *Ústřední technická základna (ÚTZ)*, která byla zřízena v ÚVTEI roku 1972.

ÚVTEI-ÚTZ technicky zabezpečovala nasazování moderních technologií do informačních procesů a navazovala spolupráci se západními mezinárodními informačními systémy. Prostřednictvím zahraničních magnetopáskových služeb se podílela na poskytování *adresných informačních služeb (SDI)*. Do roku 1980 byly rešeršní služby SDI poskytovány zdarma k 11 zahraničním databázím (např. k *CA Search, INIS, INSPEC, Compendex, Excerpta Medica, FSTA* aj.). Rešerše se dosud zpracovávaly v tzv. *dávkovém režimu*, tedy *offline* a jen v některých databázích se experimentálně prováděly rešerše *online* (*CA Search, Compendex, Derwent, CIN*). V rámci naší informační soustavy bylo celkově vytvářeno 9 odvětvových a oborových databází. USS byl úspěšně instalován v několika institucích východního bloku.

ÚVTEI-ÚTZ od roku 1979 plnila funkci čs. databázového centra, školila uživatele a vydávala uživatelskou dokumentaci. Kromě toho byla pověřena funkcí národního *Střediska automatizovaného přístupu (SAP)*, postupně v roce 1984 transformovaného do *Střediska automatizované výměny informací (SAVI)*, které poskytovalo již rešerše online ze zahraničních databázových center. Oproti rešerším v dávkovém režimu se za výhodu považovala interaktivnost dialogového vyhledávání, kdy již

uživatel mohl posoudit relevanci i pertinenci výsledků svých dotazů a aktuálnost získaných informací. Výhodou byla i nižší cena. V tomto období, kdy se využívání dokumentografických databází v dávkovém režimu stalo takřka rutinní záležitostí, se mohl klást větší důraz na informace faktografického typu. Tyto informace včetně studijně-rozborové a ukazatelové činnosti v odvětvích sloužily především řídicím pracovníkům národního hospodářství a průmyslu. Díky unifikaci čs. soustavy vznikla řada norem a normativně technických předpisů s českou a mezinárodní platností.

Československá informační soustava však stále měla ve srovnání s vyspělými evropskými zeměmi co dohánět. V oblasti automatizace bylo dosaženo poměrně vysokého stupně v bibliografických službách, naopak v technologii uživatelského přístupu k informačním fondům i v obsahovém zaměření zpracovávaných informací se zaostávalo. Zásadním nedostatkem byla absence veřejné datové sítě pro online přístup do databází. V dalších letech se tedy kladl důraz na zajištění terminálové sítě a dobudování institucionální základny. Také se musela posílit materiálně-technická základna včetně tzv. kádrového zajištění. Rozhodně to na tu dobu nebylo neobvyklé řešení, které se v tehdejších podmínkách uplatňovalo ve všech oborech. Kupříkladu v informatice bylo zapotřebí odborníků pro práci s databázemi v režimu online či odborníků pracujících přímo s terminálovou a komunikační technikou. Na druhé straně se díky nedostatům odborných kapacit otevíraly možnosti vysokoškolského studia informačního směru – např. v roce 1982 byla na *Vysoké škole ekonomické v Praze* zahájena výuka studijního oboru “*Vědeckotechnické informace*” či na přelomu 70. a 80. let bylo přijato velké množství uchazečů na již pomalu tři desítky let fungující *Katedru knihovnictví Filozofické fakulty Univerzity Karlovy* pro studijní obor “*Vědecké informace a knihovnictví*” se zaměřením na automatizování informačních systémů.

Protože vědeckotechnický program státu potřeboval inovativní změny vzhledem k rostoucímu uplatňování moderní techniky, a v závislosti na udržení kroku se zahraničím tak chtěl udat nový směr výzkumu a vývoje, byl v roce 1985 vytvořen nový rozvojový program s názvem *SIP (Státní informační politika)* s číselným označením *P13*, který nahradil dosud platný *plán P18*. Pro následujících pět (a výhledově to mělo být i deset) let byly stanoveny tyto hlavní cíle: rozšířit přístup k zahraničním databázím, vytvořit ucelenou soustavu automatizovaných faktografických informací, automatizovat knihovnické procesy ve vybraných vědeckých knihovnách, vytvářet nové metodiky a programové prostředky na vysokých školách, dovybavit informační centra příslušnou výpočetní a telekomunikační technikou a v neposlední řadě se zaměřit na uspokojení informačních potřeb koncových uživatelů. To vše mělo vést ve všech odvětvích národního hospodářství k rychlejšímu uplatňování vědeckotechnických poznatků z domova i zahraničí.

Bohužel v informační soustavě nadále přetrvával velký rozptyl informačních zdrojů. Stejně tak základní orientace ve službách informačních středisek a institucí (včetně státních vědeckých knihoven) byla obtížná. Navíc tu chyběly přehledové publikace o činnosti a náplni služeb informačních pracovišť a těžko se dalo dostat k souborům dat vytvářenými jinými institucemi. Tuto skutečnost mělo v rámci

ÚVTEI roku 1985 částečně vyřešit budované *Referenční středisko o zdrojích*. Kladlo si za cíl zlepšit orientaci v nashromážděných informacích na informačních pracovištích a v odborných a vědeckých knihovnách, jež zamýšlelo postupně propojit. Zároveň do jeho hlavní náplně spadalo poskytování informačních, referenčních a konzultačních služeb všem uživatelům VTEI. Např. tzv. *dotazovací služby* se z hlediska obsahu dělily na *rutinní*, tj. takové, které zodpovídali pracovníci střediska bezprostředně na základě svých odborných znalostí a za použití bází dat, *opakované*, tj. takové, které se vyskytovaly v určitém časovém období opětovně, a později v 90. letech se přidaly dotazy *registrované*, které byly ryze specifické a vyžadovaly na zodpovězení i více dnů. Ve vyspělém světě se prosadila éra online zpřístupňovaných informací. Soustava VTEI se tomuto trendu měla přizpůsobit ať už prostřednictvím zmíněných databázových center, novými technologiemi, budováním dalších terminálů, nebo poskytováním služeb prostřednictvím SAVI. Na konci 80. let se celkově zpřístupňovalo 14 databází v režimu spřaženém, tedy v režimu online.

SIP P13 se plánovala i na další pětileté období, tedy pro léta 1991 – 1995. Listopadové události v roce 1989 však naprosto změnilы dosavadní chod dění a umožnily vznik zcela nových informačních institucí, které se od centrálního řízení odklonily. Dochází k postupnému rušení ústředních orgánů, což se razantně dotklo i soustavy VTEI. Přísun státních dotací byl ukončen. Nastala nová etapa přístupu k informacím.

Nové možnosti přístupu k informacím po roce 1989

Novelizací zákona České národní rady č. 2/1969 z roku 1990 bylo uloženo *Ministerstvu pro hospodářskou politiku a rozvoj* plnit funkci výkonného orgánu pro tvorbu SIP. Ministerstvo připravilo *program informatizace*, který schválila vláda *Usnesením č. 109/1991*. Mezi základní cíle tohoto programu patřilo sjednotit legislativu v informatizaci, vytvořit čs. standardy a normy a vybudovat telekomunikační infrastrukturu. Rozvoj technických prostředků byl již plně závislý na tržních principech ekonomiky státu. Přímé řízení *informatizace* si stát ponechal ve své kompetenci a vybudoval *státní informační systém*, jehož nedílnou součástí byly *systémy státní a veřejné správy* a *systém veřejně přístupných informačních služeb*. Rozvíjením systému veřejně přístupných informačních služeb stát podporoval malé a střední podniky, které by si jinak nemohly dovolit tyto služby hradit. Byla podporována odborná i nejširší veřejnost prostřednictvím stávajících informačních institucí, knihoven či databázových center.

Jak se ale v nových podmínkách vyvíjela soustava VTEI? Především je nutné připomenout, že činnost VTEI přestala být dotována státním rozpočtem. Jednotlivá střediska se přeměnila na samostatně pracující jednotky, které postupnou privatizací začaly fungovat převážně na soukromé bázi. *Státní komise pro vědecký, technický a investiční rozvoj*, která do roku 1990 zabezpečovala chod databázového centra ÚVTEI-ÚTZ, byla zrušena. Toto centrum poté přešlo pod *Ministerstvo pro hospodářskou politiku a rozvoj* a potýkalo se s nedostatkem finančních prostředků, což se odrazilo

např. v postupném propouštění některých zaměstnanců či v úpravě poplatků za zprostředkování jednotlivých služeb. Stále se však poskytoval přístup do našich i zahraničních databázových center, zpracovávaly průběžné rešerše, probíhala školení uživatelů a nabízely se další informační služby. Co se však začínalo rušit, byla mnohá OBIS a ODIS. Zrušila se např. OBIS pro informatiku, chemii, elektrotechniku, strojírenství, energetiku. Pro všechny odvětvové, potažmo oborové systémy byly rozhodující resortní orgány státní správy. Pokud tato ministerstva, komise či úřady po reformách a reorganizacích zanikla, přirozeně zanikla i ODIS a OBIS. Oproti tomu však některá stávající ministerstva (např. zdravotnictví, obrany, dopravy, životního prostředí) tato střediska v omezené míře provozovala.

S odstupem několika let však můžeme říci, že všechno zlé bylo k něčemu dobré. Pokud se některé ODIS či OBIS bez náhrady zrušilo, jejich vědeckí pracovníci založili soukromé společnosti, které zprostředkovávaly oborové informace, a navíc ještě poskytovaly tzv. *služby přidané hodnoty*. Mohli jsme tak být svědky vzniku různých společností. Např. společnost *Medistyl* se stala v roce 1993 českým zástupcem databázového centra *STN International* a orientovala se převážně na chemické a farmaceutické obory. Mezi její další pole působnosti patřily oblasti patentové literatury a projektování, správa a distribuce vlastního informačního systému o nebezpečných látkách. Mezi další firmy jmenujme např. společnost *Inforama*, která poskytovala chemické informace a nově se zaměřovala na perspektivní, v České republice v nových podmínkách nepokryté a informačně nezajištěné, oblasti toxikologie a potravinářství. Vznikaly však také společnosti nové, které se nerekrutovaly z žádných ODIS ani OBIS – např. agentura sítě *Euroinfo*, která zaměřila svou pozornost k podpoře malého a středního podnikání tehdejších zemí *Evropského společenství* (nyní *Evropské unie*), nabízející tzv. *firemní informace*, nebo společnost *Albertina icome Praha*, která se již dvě desetítky let řadí mezi přední zprostředkovatele elektronických informačních zdrojů. Ve výčtu nově vzniklých společností bychom mohli pokračovat dále, ale vraťme se ještě k uživatelské obci soustavy VTEI.

Ta se díky novým tržním podmínkám rozdělila na dva okruhy – organizace, které vlivem úspor ve státních dotacích bojovaly o holé přežití, a podnikatelskou sféru, která nově mohla využívat služeb soukromých informačních firem. Bylo patrné, že soustava VTEI nemohla v novém systému nadále koexistovat. K 1. červenci 1991 se ÚVTEI-ÚTZ transformovalo do *Národního informačního střediska (NIS)*, které vzniklo jako příspěvková organizace s podstatně redukováným počtem pracovníků (z původních 600 na necelých 200 zaměstnanců). Díky podpoře odborníků z nově vzniklého *Ministerstva hospodářství* [3], zodpovědných za rozvoj moderně pojaté informační sféry, bylo NIS pověřeno některými informačně servisními funkcemi ve vztahu k řídicí sféře i určitými rolemi v rámci státního informačního systému. NIS nadále poskytovalo služby z různých databází, ovšem muselo reagovat na změnu poptávky, a tak mimo své klasické informační aktivity obohatilo nabídku o informace pro podnikatele týkající se konkurence, marketingu a legislativy a také soustředilo svoji činnost na analýzy pro tvorbu hospodářských strategií státu. Navíc zaplnilo mezeru absence fungujících regionálních informačních pracovišť tím, že vytvořilo síť tzv. *regionálních kanceláří*, která svým klientům z

regionů usnadňovala přístup ke službám a produktům NIS v celé jejich šíři bez nutnosti kontaktovat pražské centrální pracoviště. NIS však bylo v roce 1997 vládou tehdejšího premiéra **Václava Klause** zrušeno. Tímto tedy končí 30-tiletá etapa ústředního článku naší informační soustavy.

Kompetence NIS přešly pod *Úřad pro státní informační systém*, který byl později přejmenován na *Úřad pro veřejné informační systémy*. Tento orgán zajišťoval společně s *Radou vlády pro SIP*, která byla zřízena *Usnesením vlády č. 680/1998*, její realizaci. Nefungoval již ale jako výkonné informační pracoviště. Návrh této rady s názvem "*Státní informační politika – cesta k informační společnosti*" byl přijat vládou v květnu 1999. Mezi prioritní oblasti byly zařazeny tyto programy: *informační gramotnost* (vzdělávání a zapojení obyvatelstva do informační infrastruktury), *informatizovaná demokracie* (přístup k informacím státní správy a samosprávy), *rozvoj informačních systémů veřejné správy* (zajištění komunikace mezi občany a organizacemi veřejné správy – tzv. e-government, neboli elektronická správa), *komunikační infrastruktura* (cílem byla liberalizace telekomunikací, a tím tedy nižší cena služeb a lepší dostupnost internetu), dále se věnovala pozornost *bezpečnosti informačních systémů, ochraně dat, elektronickému obchodu, transparentnímu ekonomickému prostředí a nově informační společnosti*.

Úřad pro veřejné informační systémy byl v roce 2003 začleněn pod *Ministerstvo informatiky*. Toto ministerstvo fungovalo v nových ekonomických podmínkách sice necelých pět let, ale stalo se propagátorem moderně pojaté, evropsky orientované informační politiky. Ta si kladla za cíl vybudovat informační infrastrukturu založenou na zpřístupnění internetu pro nejširší vrstvy obyvatelstva, vytvářet nové trhy v oblasti informačních služeb a informační techniky, aby se stala součástí budované evropské informační infrastruktury a aby tak dohnala společně se západní Evropou zaostávání za USA a Japonskem. Všechny činnosti Ministerstva informatiky (informační a komunikační technologie, bezpečnost a ochrana dat, telekomunikace, elektronická veřejná správa, elektronický obchod, počítačová a informační gramotnost) přešly v roce 2007 pod *Ministerstvo vnitra, Ministerstvo pro místní rozvoj, Ministerstvo průmyslu a obchodu a Úřad pro státní informační systém*. Díky Ministerstvu vnitra došlo následně k posílení aktivit v oblasti e-governmentu a byla přijata významná usnesení a zákony, které jsou dodnes platnými v oblasti veřejných informačních služeb.

Co se týkalo samotného zpřístupňování informací pro široké vrstvy obyvatelstva, dvě nejvýznamnější složky pro budování informačních systémů, telekomunikace a technická infrastruktura, zde hrály primární úlohu. Jak už bylo zmíněno, 80. léta umožňovala spojení online s různými databázovými centry, avšak telekomunikační sítě a technické vybavení zaostávalo za západními zeměmi o několik let. Až teprve v 90. letech, kdy se naše republika otevírala světu, se mohl postupně využívat jejich potenciál. Akademická síť *CESNET*, vybudovaná v roce 1991 na *Českém vysokém učení technickém*, toho byla důkazem. Nejprve se tato síť využívala pro uspokojování komunikačních potřeb akademické a výzkumné komunity. Postupně *Ministerstvo školství* jako zřizovatel rozšířilo její kompetence i na komerční sféru. Soukromé organizace mohly využívat volnou kapacitu sítě, čímž *CESNET* získával

prostředky na svůj provoz a rozvoj a stal se tak de facto jedním z prvních poskytovatelů připojení k internetu. Nebyl však díky komercializaci jediným. Připojení k internetu zprostředkovávaly různé firmy (*COnet* patřil mezi nejznámější, následován poskytovateli *Eurotel*, *SPT Telecom* a dalšími společnostmi). Bohužel nevýhodou byly vysoké ceny za pronájem a také nedostatečná propojitelnost. Přesto se informační sítě stávají neoddělitelnou součástí života společnosti a internet se skloňuje ve všech pádech.

Knihovnická síť u nás rovněž na počátku 90. let zaostávala za světovým standardem téměř ve všech aspektech. Vláda proto schválila ve svém *Usnesení č. 367/1992 "Koncepti rozvoje veřejných informačních služeb"* [4]. *Veřejné informační služby (VIS)* zahrnovaly služby poskytované veřejnými i odbornými informačními institucemi. Docházelo k celkové deideologizaci literatury, doplňování literatury literaturou západní provenience a k postupnému automatizování knihovnicko-zpracovatelských procesů. Odborné a vědecké knihovny navíc začaly být dotovány státem. Koncepte rozvoje VIS platila až do roku 2001, kdy byl přijat nový *Knihovnický zákon – Zákon č. 257/2001 o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb*. Ten znamenal výrazný legislativní posun v informační, vzdělávací a komunální roli veřejných knihoven a to vše už s využitím internetových portálů. Knihovny se tak staly kontaktním místem se státní správou i místní samosprávou.

U veřejných knihoven ještě stojí za zmínku podpora americké *Mellonovy nadace*. Ta totiž přispívala poměrně vysokými finančními částkami na rozvoj knihovnictví ve střední a východní Evropě a finančně taktéž podpořila Českou republiku přidělením finanční podpory na tříletý projekt *CASLIN (Czech and Slovak Library Information Network)*. Čtyři nejdůležitější knihovny bývalého Československa (*Národní knihovna Praha, Moravská zemská knihovna Brno, Slovenská národní knižnica Martin a Univerzitná knižnica Bratislava*) získaly roku 1993 vybavení potřebnou výpočetní technikou a připojení na internet. Na konci roku 1996 Poslanecká sněmovna ČR přidělila prostředky na projekt "*Rozvoj informační sítě veřejných knihoven*". Navazující projekt *CASLIN+* podpořil implementaci informačních a komunikačních technologií v dalších knihovnách, zahájil jejich postupnou automatizaci a také jim umožnil připojení na internet. Finálním produktem těchto dvou projektů se stal *Souborný katalog ČR*, který zpřístupnil záznamy různých typů dokumentů z různých knihoven České republiky. V roce 2002 na předchozí projekty mohl navázat společný projekt *Národní knihovny ČR a Univerzity Karlovy* s názvem *Jednotná informační brána (JIP)*, jež v současné době zprostředkovává přístup k volně dostupným a licencovaným informačním zdrojům. Hlavní záměr projektu *CASLIN* položit základy celostátní knihovnické sítě, která by poskytovala koncovým uživatelům přístup k informacím, uloženým v informačních institucích a knihovnách, byl bezpochyby splněn.

Zároveň je záhodno se také zmínit o důležitém mezníku ve zpřístupňování technických informací. V roce 2000 totiž vláda schválila *Projekt výstavby Národní technické knihovny jako uzlu informační*

infrastruktury výzkumu a vývoje, vzdělávání a veřejných informačních služeb České republiky. Stavba započala v roce 2006 v areálu technických vysokých škol v Praze 6 – Dejvicích. V září 2009, kdy byla budova slavnostně otevřena veřejnosti, změnila knihovna název z původní *Státní technické knihovny (STK)* na *Národní technickou knihovnu (NTK)*. V nové budově v Dejvicích jsou zpřístupněné knihovní fondy NTK a část fondů knihoven Českého vysokého učení technického v Praze a Vysoké školy chemicko-technologické v Praze. V současnosti tato knihovna disponuje největším fondem našich a zahraničních dokumentů z oblasti techniky a aplikovaných přírodních věd. Zároveň jako první v Česku začala s poskytováním elektronických služeb. Součástí NTK je i České národní středisko ISSN. NTK nabízí referenční, rešeršní, konzultační a meziknihovní výpůjční služby. Je zároveň koordinátorem programu *“Informace – základ výzkumu”*, jehož primárním účelem je zajistit pro odborné a akademické knihovny a další informační instituce konsorciální přístup k elektronickým informačním zdrojům (Scopus, ScienceDirect, SpringerLink, Wiley Online Library) pro období od 1. srpna 2013 do 30. září 2017.

Závěr

V dnešní době moderní informační společnosti je téměř nemožné se obejít bez informací a brány k informacím, tedy bez internetu. Když si představíme dobu před 20 lety, kdy se v českých podmínkách internet zaváděl, a srovnáme ji s dobou dnešní a s dobou před 50 lety, kdy vznikala informační pracoviště připravující podklady pro počítačové zpracování informací, můžeme jednoduše konstatovat, že naše informační soustava plnila za jakýchkoliv politických podmínek – tu s drobným zpožděním, tu s informačním a technickým embargem – svoji úlohu jako integračního celku, aby se stala plnohodnotnou součástí života odborné i veřejné společnosti. Přestože momentálně neexistuje jednotný zastřešující orgán, který by celou problematiku informační sféry i s jejími navazujícími činnostmi vzal pod svá ochranná křídla, což je v rámci západní Evropy poměrně ojedinělé, nemůžeme hovořit o informačním rozdělení ani o nedostatku podpory ze strany vyšších orgánů. Jistě se dá namítnout, že finanční podpora nových i stávajících informačních projektů je kolísavá a stále závislá na politické vůli, nicméně tyto problémy neřešíme pouze my, ale i většina západních zemí bez ohledu na to, zda mají jednotná nebo rozčleněná informační střediska. Dříve informační střediska podniků, později centra a ústředí vědecko-technických, ekonomických i socioekonomických informací a nakonec soukromé informační společnosti a státní informační organizace dokázaly uspokojit odborné informační potřeby obyvatel stejně jako veřejné knihovny informační potřeby široké veřejnosti.

Momentálně, kdy se díky internetu a dalším masmédiím řeší přemíra informací, je těžké si představit dobu, kdy jsme nebyli online a kdy jsme si informace opatřovali jinými způsoby. Proto je také těžké na závěr hodnotit, zda úsilí vytvořit jednotnou informační základnu, opírající se o kvalitní pilíře informací, bylo úspěšné či se mohlo sunout jiným směrem. Hodnocení bude mít odlišné “počítačová generace” a generace, která dobu vzniku informační soustavy a nástupu výpočetní techniky zažila. Troufám si však tvrdit, že navzdory historicko-politickým okolnostem se není za co stydět.

Použitá literatura:

Aktuality z ÚTZ. *I'91*. 1991, 33(1), 21-24. ISSN 0862-9382.

BASL, Zdeněk. Funkce vědeckých, technických a ekonomických informací ve vědeckotechnickém rozvoji. *Čs. informatika*. 1971, 13(5), 1-12. ISSN 0862-9382.

BASL, Zdeněk a Hana VÍTKOVÁ. Problematika integrace informačních soustav se zvláštním zaměřením na okruh VTEI. *Čs. informatika*. 1972, 14(1), 1-8. ISSN 0862-9382.

BLOCH, Martin a Jiří BUDIL. Stručně o Unifikovaném softwarovém systému. *Čs. informatika*. 1973, 15(12), 26-32. ISSN 0862-9382.

CEJPEK, Jiří. *Informace, komunikace a myšlení*. Praha: Karolinum, 1998. 179 s. ISBN 80-7184-767-4.

CÍSAŘOVÁ, Iveta. *Československá informační politika v 70. a 80. letech 20. století – projekt ÚTZ a vývoj jeho realizace* [online]. Praha, 2011 [cit. 2013-04-29]. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví. Vedoucí práce doc. PhDr. Rudolf Vlasák. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/...> 120011091

DRBOUTOVÁ, Blanka. Referenční středisko ÚVTEI – zkušenosti a perspektivy. *Čs. Informatika*. 1990, 32(7), 194-196. ISSN 0862-9382.

FRANC, Martin. Dvě velká výročí: Vznik ČSAV a AV ČR. *Živa*. 2013, 61(1), příl. I-IV. ISSN 0044-4812.

GUTH, Miroslav. Třicet let československé soustavy VTEI. *Čs. informatika*. 1989, 31(1), 4-9. ISSN 0862-9382.

Informace na rozcestí. *I'92*. 1992, 34(12), 284-292. ISSN 0862-9382.

JANČAŘÍK, Miloslav. Nová československá databázová centra první celostátní úrovně. *Čs. Informatika*. 1990, 32(2), 35-49. ISSN 0862-9382.

KALCŮ, Petra. *Soudobá informační společnost a informační politika České republiky*. Praha, 2002. Rigorózní práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví. Vedoucí práce doc. PhDr. Rudolf Vlasák.

KALOUSEK, Jaroslav a Rudolf VLASÁK. Hlavní výsledky řešení rozvoje automatizace čs. soustavy VTEI v rámci SÚTZ v Programu státní informační politiky za léta 1976-1980. *Čs. informatika*. 1981, 23(8), 161-166. ISSN 0862-9382.

KALOUSEK, Jaroslav a Rudolf VLASÁK. Online včera, dnes a zítra: Dosavadní vývoj dialogových služeb VTEI v ČSSR. *Čs. Informatika*. 1985, 27(9), 237-245. ISSN 0862-9382.

KOFNOVEC, Ladislav. Vývoj organizace a řízení čs. soustavy VTEI v údobí 1945-1969. In: *Knihovna: Vědeckoteoretický sborník*. Praha: SPN, 1979, s. 29-49. Sv. 11.

KÖNIGOVÁ, Marie a Eva HÁNOVÁ. *Vznik a vývoj informačních institucí v ČSR*. Praha: MŠMT, 1988. 214 s.

KOPÁČEK, Rudolf. Praktické výsledky služeb SDI v ČSSR. *Čs. informatika*. 1979, 21(7-8), 202-205. ISSN 0862-9382.

Kulatý stůl: Proměny českého trhu informačních služeb v první polovině 90. let. *Infocus*. 1996, 2(4), 93-97. ISSN 1211-0892.

LESENKOVÁ, Eva. *Transformace odvětvového systému vědeckých lékařských informací do národní sítě Veřejných informačních služeb pro zdravotnictví*. Praha: IPVZ, 1996.

Národní informační středisko České republiky (NIS ČR) se představuje. *I'95*. 1995, 37(4), příl. I-IV. ISSN 0862-9382.

Národní technická knihovna [online]. c2006-2013 [cit. 2013-04-29]. Dostupné z: <http://www.techlib.cz/cs/>

PORTLOVÁ, Veronika. *CASLIN - budování elektronické sítě knihoven aneb spolupráce knihoven v ČR při vytváření jednotného a snadného přístupu k různým informačním zdrojům* [online]. Brno, 2007 [cit. 2013-04-29]. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav české literatury a knihovnictví. Vedoucí práce prof. Andrew Lass, M. A. Dostupné z: <<http://theses.cz/id/oxqwgk/>>.

TICHÝ, Zdeněk A. Jak se rodí Národní technická knihovna. *Knihovna* [online]. 2006, 17(1), 5-18 [cit. 2013-04-29]. Dostupné z: <http://knihovna.nkp.cz/knihovna61/tichy1.htm>

Úřad pro státní informační systém [online]. [cit. 2013-04-29]. Dostupné z: <http://www.usiscr.cz/>

VANŮ, Marián. Možnosti přístupu k elektronickým informačním zdrojům v prostředí akademických sítí. *I'93*. 1993, 35(12), 304-306. ISSN 0862-9382.

VLASÁK, Rudolf. Česká informační politika včera a dnes. *ITlib: Informačné technológie a knižnice* [online]. 2011, 15(1) [cit. 2013-04-29]. Dostupné z: <http://www.cvtisr.sk/itlib/itlib111/vlasak.htm>

VLASÁK, Rudolf. Čtyřicet let od založení informačního průmyslu v Čechách. *Ikaros* [online]. 2012, 16(10) [cit. 2013-04-29]. Dostupné z: <http://ikaros.cz/node/7677>

VLASÁK, Rudolf. Informační střediska nebo knihovny? Aneb s vaničkou někdy i dítě. *Infocus*. 1996, 2(1), 7-11. ISSN 1211-0892.

VLASÁK, Rudolf. Jednotný automatizovaný systém pro čs. informační soustavu s mezinárodními vazbami. In: *Knihovna: Vědeckoteoretický sborník*. Praha: SPN, 1979, s. 51-89. Sv. 11.

VLASÁK, Rudolf. Koncepční východiska vývoje a výzkumu ve VTEI pro 90. Léta. *Čs. Informatika*. 1990, 32(5), 137-140. ISSN 0862-9382.

VLASÁK, Rudolf a Jan NEŠICKÝ. Předpoklady realizace systému Ústřední technické základny v čs. soustavě VTEI. *Čs. informatika*. 1973, 15(12), 13-25. ISSN 0862-9382.

VLASÁK, Rudolf a Jan NEŠICKÝ. Ústřední technická základna – hlavní článek rozvoje kybernetizace čs. soustavy VTEI. *Čs. informatika*. 1972, 14(5), 1-9. ISSN 0862-9382.

VONDRA, Josef a Miroslava MATOUŠOVÁ. Výsledky činnosti čs. soustavy VTEI v období 6. pětiletky. *Čs. informatika*. 1981, 23(7-8), 193-200. ISSN 0862-9382.

Zásady státní politiky České republiky v oblasti informatizace. *I 91*. 1991, 33(4), 98-101. ISSN 0862-9382.

Poznámky:

1. Také se můžeme setkat s pojmem „*dokumentalista*“.
2. Informatika byla chápána jako informační věda v dnešním slova smyslu, obsahem odpovídala teorii a praxi vědeckých, technických a ekonomických informací.
3. Ministerstvo hospodářství převzalo v roce 1992 většinu kompetencí po zaniknuvším Ministerstvu pro hospodářskou politiku a rozvoj.
4. Usnesení navázalo na Knihovnický zákon z roku 1959 o jednotné soustavě knihoven, jenž vycházel z Knihovnického zákona z roku 1919 (tento více než 90 let starý zákon vůbec jako první předepisoval každé větší obci provozovat svou vlastní veřejnou knihovnu).